

lijke belangen kan er een functiewijziging plaatsvinden. Ook in het Interprovinciaal Overleg is aandacht voor de vraag hoe de provincies dienen om te gaan met functiewijzigingen en compensatie. Een groot aantal provincies heeft ondertussen beleid op dit gebied ontwikkeld.

In ieder geval zal er bij functiewijzigingen vrijwel overal in Nederland ook compensatie van de oppervlakte verloren gegaan bos worden gevraagd. Dat betekent dat de oppervlakte bos die gekapt wordt elders met minimaal eenzelfde oppervlakte moet worden aangeplant. Afhankelijk van de kwaliteit en de leeftijd van de groeiplaats zal de te beplanten oppervlakte meestal groter moeten zijn dan de oppervlakte van het verloren gegane bos.

Rad voor ogen

De bedrijven die gronden aanbieden zien bosgrond als een speculatiemiddel in de verwachting dat de oppervlakte bos omgezet kan worden in bouwgrond. Zij draaien de belegger in feite een rad voor ogen door te suggereren dat het wijzigen van de functie van het bos niet zo moeilijk zal zijn. Tevens gaan zij voorbij aan de compensatieplicht die bestaat indien er wel een functiewijziging mogelijk wordt gemaakt. Bij verzoeken tot functiewijziging van bos in bouwgrond en andere nieuwe bestemmingen, is het van belang dat gemeenten en beleidsmedewerkers van rijk en provincie alert zijn op deze ontwikkelingen. Nog beter is het dat de diverse overheden, de provincies en gemeenten voorop, een dusdanig beleid ontwikkelen dat een dergelijke handelwijze onaantrekkelijk wordt. De provincies waar deze ontwikkeling nu actueel is kunnen op internet kijken waar de aangeboden boslocaties liggen (www.hbs.nl). Het betreft in ieder geval de provincies Noord-Brabant, Gelderland, Overijssel en Limburg. Laten deze provincies, maar ook boseigenaren en andere belanghebbenden op hun hoede zijn. Deze nieuwe ontwikkeling kan een ernstige bedreiging betekenen van ons schaarse bos!

M. Wesselius is medewerker Boswet van de provincie Fryslân.

100 jaar Staatsbosbeheer

BOEREN BIJ STAATS- BOSBEHEER

J. Hendriks

Het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) betekent dat de natuurbeschermingsorganisaties grote oppervlakten landbouwgronden moeten aankopen. Vóór 2018 moet er 150.000 ha landbouwgrond aangekocht worden om natuurreservaten te stichten of uit te breiden. Kunnen boeren deze gronden in die gevallen niet meer gebruiken voor de uitoefening van hun bedrijf?

Eigentijds

In principe worden landbouwgronden aangekocht omdat er een specialistisch natuurbeheer nodig is dat eigenlijk niet past bij de agrarische bedrijfsvoering. Het gaat om 100.000 ha reservaatgebied waar nog hoge natuurwaarden aanwezig zijn die op den duur verloren zullen gaan als het beheer niet verandert. Dat zijn bijvoorbeeld de niet gescheurde graslanden waar nog bijzondere plantensoorten voorkomen en vochtige graslanden met kritische weidevogels. In 50.000 ha natuurontwikkelingsgebied gaat het om situaties waar met natuurbouw min of meer spontane ecosystemen ontwikkeld kunnen worden zoals moerasvorming.

Gaan de natuurbeschermingsorganisaties deze voormalige landbouwgronden nu helemaal zelf beheren met eigen vee en eigen machines? Bij Staatsbosbeheer is dat in elk geval niet zo. In dit artikel zal ik schetsen hoe de situatie is in de regio Limburg - Oost-Brabant. Deze regio omvat de gehele provincie Limburg en de oostelijke helft van Noord-Brabant, ongeveer tot Tilburg. Het is qua samenstelling van de terreinen en hun grootte vergeleken met de zeven andere regio's, een gemiddelde regio voor Staatsbosbeheer. Dit artikel is dus meteen een nadere kennismaking met de manier waarop de honderdjarige organisatie omgaat met boeren. Oordeel zelf of u het een eigentijdse aanpak vindt of niet.

Boeren inschakelen

In tabel 1 zijn de doeltypen aangegeven,

die op een termijn van tien jaar gerealiseerd zullen worden in de regio Limburg - Oost-Brabant. De huidige samenstelling van het terrein zal daar uiteraard enigszins van afwijken. We zien dat het areaal bos in de minderheid is en dat de verschillende nagestreefde graslandtypen tezamen een aanzienlijke oppervlakte vormen, namelijk 4200 ha. Het precieze areaal grasland blijkt niet direct uit de tabel want er zit ook grasland in de kleinschalig natuurlijke eenheden en in overig terrein.

Boeren worden op diverse manieren ingeschakeld bij het beheer. De verschillende contractvormen en de bijbehorende oppervlakten staan vermeld in tabel 2. De totale oppervlakte van deze 'in gebruikgevingen' overtreft de totale

Tabel 1. Geplande subdoeltypen voor de periode 1995-2005 in Limburg - Oost-Brabant

Subdoeltypen	ha per 31-12-98
bos accent natuur	4726
heide	2997
verlandig	156
nat-vochtig schraalland	458
bloemrijk grasland	1594
open water	311
kleinschalige natuurlijke eenheid	3219
multifunctioneel bos	7085
akker	165
landschapselementen	677
overig grasland	1060
overig terrein	593

Gallowayrunderen in het Nationaal park de Meinweg. Foto: Ph. Bossenbroek, Staatsbosbeheer

oppervlakte grasland en akkers omdat er ook nog vee wordt ingeschaard op heideterreinen. De oppervlakte grasland die Staatsbosbeheer helemaal zelf beheert, is heel beperkt. Het gaat om enkele honderden hectaren blauwgrasland en dotterbloemhooiland, bijvoorbeeld in de Meierij van Den Bosch en kalkgrasland in Zuid-Limburg. Hier zijn gespecialiseerde machines nodig om te maaien en om het gewas af te voeren zoals een-assige maaimachines

Tabel 2. Ingebruikgevingen in 1997 in de regio Limburg - Oost-Brabant

	ha in 1997
gewas op stam	214
inscharing	4262
eenjarige pacht	682
eenmalige pacht	56
natuurpacht	38
meerjarige pacht (zonder beperkingen)	435

en lichte twee-assige tractoren op speciale banden. Vaak worden ook loonwerkers ingeschakeld om dit werk te doen.

Eerst verschrallen

De aangekochte graslanden moeten eerst verschraald worden om de vroegere bemesting ongedaan te maken. Pas als de invloed van de toegevoegde voedingsstoffen is verdwenen, kan de eigen karakteristiek van de bodem met alle verschillen tussen bodemsoorten weer tot uitdrukking komen in de vegetatie. De verschralling en het herstel van de vegetatie verlopen echter langzaam. Veel plantensoorten zijn weggeconcentreerd door snelgroeiende soorten die profiteerden van de bemesting.

De gewasproductie van deze verschrallende graslanden is de eerste tijd nog vrij hoog en is daarom interessant voor boeren. In het verleden schaarde Staatsbosbeheer veel vee in van boeren

en verkocht gewas op stam. De regie van het werk en het toezicht was geheel in handen van Staatsbosbeheer. Dat betekende veel werk en met het inkrimpen van het personeelsbestand en het toenemen van de hectaren werd deze aanpak steeds bezwaarlijker. Er zijn echter goede alternatieven.

Zo werd in 1996 in de Peel met twee milieucoöperaties een overeenkomst gesloten. Die hield in dat de milieucoöperaties op de voormalige cultuurgronden tegen een vergoeding de inscharing regelen. Hiermee ontstond een structurele samenwerking met de landbouw. De milieucoöperaties selecteren zelf welke leden in aanmerking komen voor de inscharing en wie de grond gebruikt. Zo kunnen ze met zelf gekozen bedrijfskundige en sociale aspecten rekening houden. Deels met de opbrengsten, deels met subsidies hebben de milieucoöperaties een organisatie opgebouwd waarmee ze ook andere vernieuwings-taken in het landelijk gebied oppakken. De uitstraling van de samenwerking is dus groot.

Pachtwet

De gewijzigde pachtwet maakt het sinds een aantal jaar ook mogelijk om met boeren langer durende contracten af te sluiten waarin voor de natuur belangrijke bepalingen kunnen worden opgenomen. Langer durende contracten zijn voor een boer plezierig omdat hij zijn bedrijfsvoering hier beter op kan afstemmen. Voor een natuursbeheersorganisatie is het belangrijk dat op cruciale momenten het beheer bijgesteld moet kunnen worden. Dat geldt vooral voor terreinen die nog volop in ontwikkeling zijn. De komende tijd zal er daarom veel van de nieuwe 'eenmalige' pachtcontracten gebruik worden gemaakt. De naam is wat misleidend. Op een bepaald stuk grond mogen maximaal twaalf jaar lang met één of met verschillende gebruikers één of meer 'eenmalige' pachtcontracten worden afgesloten. De perioden moeten wel op elkaar aansluiten. Het belangrijkste is dat er op deze manier geen recht op pachtverlenging ontstaat. De grondkamer hoeft de overeenkomsten ook niet te toetsen. Afhankelijk van de situatie zal er door Staatsbosbeheer gekozen worden voor perioden van één, drie of zes jaar.

Vanuit het verleden bestaan er nog een aantal zesjarige "normale" pachtcontracten, niet aangepast aan het noodzakelijke natuurbeheer. Waar gronden pachtvrij komen zullen we van start gaan met het hierboven beschreven proces van verschraling. Op de langere termijn zullen we een situatie bereiken waarin we voldoende kunnen overzien wat het terrein aan beheer nodig heeft. Dan komen weer langdurige pachtcontracten in de vorm van natuurlandpacht in beeld. Voorbeelden hiervan zijn een contract met een akkerbouwer die werkt volgens de EKO-richtlijn en met een vleesveehouder in het Gulpdal.

Betaalbaar beheer

Samenwerking met boeren blijft niet beperkt tot voormalige landbouwgronden. Ook in traditionele natuurterreinen zoals heidevelden en afgegraven hoogveen wordt dankbaar gebruik gemaakt van particulieren met vee. Dit gebeurt echter nooit in de vorm van een pacht-

Kudde Kempische heideschappen op de Strabrechtse heide. Foto: M.F. van Anken.

contract. Alle gehoede schaapskuddes in deze regio (Zuid-Limburg, Strabrechtse heide en Maashorst) zijn eigendom van particulieren. Met de herders wordt elk jaar afgesproken waar ze de schappen gericht inzetten om bijvoorbeeld opslag te bestrijden. Het vakmanschap van deze particuliere herders en hun honden is voor Staatsbosbeheer onmisbaar. De meeste begrazingen vinden plaats achter rasters.

Staatsbosbeheer heeft zelf een groep hooglanders, twee kuddes geiten (in de Mariapeel en in het Bergerbos) en twee schaapskuddes (Mergellandschappen in het Gerendal en Kempische heideschappen in St. Anthonis). Daarnaast zijn er tien begrazingsprojecten in de heide met pony's of runderen van particulieren. Het samenwerken op grote schaal met boeren bij het beheer van natuurreservaten is pure noodzaak om het beheer betaalbaar te houden. Maar zeker zo belangrijk is het verkrijgen van een draagvlak in de streek. Dat gaat veel verder dan het kweken van begrip. Staatsbosbeheer streeft er naar om structureel met partners samen te werken aan de vernieuwing van het platteland. Het zal niet blijven bij beheer van de vegetatie. In de toekomst zal recreatie steeds belangrijker worden. Boeren kunnen daarbij accommodatie aanbieden, maaltijden en begeleiding van groepen. Staatsbosbeheer stelt dan terreinen ter beschikking met recreatieve of educatieve programma's en voorzie-

ningen. De eerste voorbeelden van deze vorm van samenwerking zijn er al in Zuid-Limburg en in het WCL (waardevol cultuurlandschap) Midden-Limburg. De honderjarige zit dus boordevol nieuwe initiatieven.

J. Hendriks werkt bij Staatsbosbeheer regio Limburg - Oost-Brabant.

Misverstand

Het februarinummer van het Vakblad Natuurbeheer bevatte een korte mededeling over Programma Beheer van het ministerie van LNV. Hierin wordt melding gemaakt van een brochure die is uitgegeven over de voortgang van het Programma Beheer, het nieuwe subsidiestelsel voor de financiering van het natuurbeheer. Het betreft hier echter een nieuwsbrief die niet over de regeling zelf gaat maar over de voortgang. Een brochure over de regelingen zelf zal naar verwachting pas half april verschijnen. In de tussentijd zal er nog een nieuwe nieuwsbrief verschijnen. Het thema van deze nieuwsbrief is de behandeling van het Programma Beheer in de Tweede Kamer. Mocht u hiervoor interesse hebben dan kunt u contact opnemen met het projectteam Programma Beheer. Tel. 070-3784978.